
10. Arbeitstagung für bayerisch-österreichische Dialektologie

Poročilo s simpozija

Helena Smole

IZVLEČEK: Avtorica v prispevku poroča o 10. simpoziju o bavarsko-avstrijski dialektologiji v Celovcu od 19. do 22. septembra 2007. Ob svoji 65-letnici ga je organiziral in vodil Heinz Dieter Pohl. Simpozija so se udeležili tudi slovenski raziskovalci. Referati so bili razdeljeni po sekcijah in so tako tudi predstavljeni.

10th Bavarian-Austrian Dialectology Conference A Report

ABSTRACT: This article reports on the 10th Bavarian-Austrian Dialectology Conference held in Klagenfurt from 19 to 22 September 2007. The conference was organized and headed by Heinz Dieter Pohl, marking his 65th birthday. Slovenian scholars also participate in the conference. The papers are discussed according to the sections they were grouped into.

Od 19. do 22. septembra 2007 je na univerzi Alpen-Adria v Celovcu pod vodstvom prof. dr. Heinza Dietra Pohla potekal 10. simpozij o bavarsko-avstrijski dialektologiji, ki ga je profesor organiziral ob svoji 65-letnici. Tridnevni program referatov, ki so večinoma potekali paralelno, je zajel široko paleto dialektoloških tem, govora pa je bilo tudi o stiku nemščine s slovanskimi jeziki, zato smo se simpozija udeležili tudi slovenski raziskovalci. Referati so bili razdeljeni po sekcijah in tako bodo tudi tukaj predstavljeni.

V sekciji za fonologijo in zgodovinsko fonetiko je Monika Fritz-Scheuplein predstavila šolski projekt *Fränki*, v okviru katerega se gimnazijci učijo znanstvenega raziskovanja svojega spodnjefrankovskega narečja. Armin Bachmann se je posvetil tipologiji fonoloških sistemov na severnobavarsko-vzhodnofrankovskem mejnem območju, pri čemer je skušal raziskovati povsem neodvisno od diahronega vidika. Christian Schwarz, Helmut Spiekermann in Tobias Streck so problematizirali razlikovanje med primarnimi in sekundarnimi narečnimi posebnostmi. Erich Seidelmann pa je obravnaval problem zlogovne meje v povezavi s prozodičnimi razlikami na podlagi primerjave knjižne nemščine in narečij.

Sekcija za morfologijo je prispevala dva referata. Manfred Glauninger je predstavil pragmatični funkcijski potencial oblikoslovnih različic konjunktiva 2 v dunajski

nemščini, Karin Rädle pa vprašanja obravnave fonetičnih pojavov pri kartiranju, kot so: normalni in posebni razvoji, razvoji glasovnih nizov, kombinatorični razvoji ter interakcije z drugimi jezikovnimi ravninami.

V okviru sekcije za sintakso je Werner Abraham predstavil razmerje med jezikovnimi univerzalijami in medjezikovnim stikom na primeru skladnje govornega jezika Cimbrov, nemškega jezikovnega otoka v severni Italiji. Antonia Rothmayr je govorila o recipročnosti v sodobni dunajski nemščini.

Slišali smo lahko šest prispevkov s področja narečne leksikografije. Hans Gehl je poročal o raziskavah bavarsko-avstrijskih elementov v prehranbenem besedišču donavskošvabskih dialektov. Julia Haldemann je pokazala, kako lahko biografski podatki o sodelavcih slovarja bavarskih narečij (*Wörterbuch der bairischen Mundarten*) koristno prispevajo k ovrednotenju, geolokaciji, časovni umestitvi in glasovni interpretaciji posameznih zapisov. Ulrike Kramer je raziskala narečne sledi v 40. izdaji slovarja avstrijske nemščine (*Österreichisches Wörterbuch*), predvsem z vidika označevanja le-teh. Svoje delo je predstavila tudi projektna skupina **dbo@ema**, ki pripravlja internetno različico podatkovne baze bavarskih narečij v Avstriji (*Datenbank der bairischen Mundarten in Österreich – DBÖ*). Pri projektu sodelujejo poleg avstrijskega akademiskega Institut für Österreichische Dialekt- und Namenlexika, ki vodi vsa dela, tudi Institut für Wirtschaftsinformatik und Anwendungssysteme univerze Alpen-Adria v Celovcu, Institut für GEOinformation iz Technische Universität v Gradcu, Forschungsinstitut für deutsche Sprache »Deutscher Sprachatlas« marburške Philipps-Universität ter naš Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, natančneje njegov sodelavec dr. Peter Weiss. V isti sekciji je Ludwig Schiessl predstavil slovar narečja Oberviechtacha, ki prinaša metodološke novosti: kombiniranje principov alfabetiranja ter združevanja po pomenskih skupinah ter večnamenskost slovarja, ki služi z dodanimi avtentičnimi narečnimi teksti in s slikami tudi kot berilo, učni pripomoček. Horst in Erika Weber sta podala ugotovitev, da je velik del besedja v narečnih slovarjih pravzaprav zgodovinsko kmetijsko strokovno izrazje, ki je bilo še v 19. stoletju del splošnega pogovornega oziroma knjižnega jezika.

Organizirana je bila tudi posebna sekcija za jezikovne atlase. Claudia Blid-schun in Ralf Zimmermann sta opozorila na bavarsko dialektično podatkovno bazo *BayDat*, ki združuje podatkovne baze vseh projektov bavarskih jezikovnih atlasov in bo kmalu splošno dostopna. Koloman Brenner je predstavil atlas jezika madžarskih Nemcev. Hans Goebel je na romanističnih, anglističnih in nederlandističnih primerih iz jezikovnih atlasov prikazal metode in probleme dialektometrije. Alfred Lameli je poročal o zanimivem odkritju ca. 400-ih rokopisnih zvezkov z besedili in kartami Georga Wenkerja iz 1889–1911, ki so bili napisani kot uvod in razlaga projekta »Sprachatlas des deutschen Reichs« in mečejo novo luč na probleme zgodovinskega jezikovnega atasa. Pripravlja se knjižna izdaja teh spisov. Jost Nickel je spregovoril o projektu »Informationssystem Sprachgeographie« (ISSG), splošno dostopnem dialektološkem kartografskem sistemu na internetu, ki uvaja tehnologijo geografskih informacijskih sistemov tudi na področju jezikovnih kart. Markus Wollin je ocenil pomen arhiva vzhodnofrankovskega slovarja (*Ostfränkisches*

Wörterbuch) za izdelavo besednih kart v srednjefrankovskem jezikovnem atlasu (*Sprachatlas von Mittelfranken*).

Simpozij je ponudil tudi razprave o problematiki raziskovanja jezikovnih otokov. Inge Geyer, Lukas Birsak in Gernot Paulus so predstavili CD-Rom *Geo-SIS*, ki ponuja pregled najpomembnejših jezikovnih otokov, ki so jih naseljevali prebivalci Avstrije. Elisabeth Knipf-Komlósi je osvetlila raziskovanje jezikovnih otokov v vzhodni Evropi iz sociolingvističnega vidika. Mojmir Muzikant je opisal fonetične posebnosti severnomoravskih točk za atlas nemških dialektov na Češkem (*Atlas der deutschen Dialekte in Tschechien*). Filippo Nereo je skušal prikazati, koliko nemško narečje kljub asimilacijskim pritiskom še prispeva k identiteti sudetskih Nemcev jezikovnega otoka Vyškov/Wischau na Češkem. Wilfried Schabus je opisal govor t. i. Huttererjev, posebej zanimive skupine izvorno koroškonemških govorcev, ki se je bila zaradi svoje verske drugačnosti prisiljena seliti v Ukrajino, ZDA, Kanado in na Vlaško, pa je njihovo narečje kljub različnim situacijam medjezikovnega stika do danes ohranilo strukturne posebnosti koroške nemščine. Barbara Stefan je analizirala besedilo v jeziku Cimbrov iz leta 1810/1811, Alfred Wildfeuer pa je obravnaval nemške jezikovne otoke na Češkem s širšega vidika sobivanja na multietničnih območjih.

Najštevilčnejša je bila sekcija, posvečena zgodovinski dialektologiji in jezikovnemu stiku nemščine z različnimi slovanskimi jeziki, posebej s slovenščino. Arnulf Pichler-Stainern je skušal podpreti hipotezo o germansko-romanskem mešanem jeziku, ki naj bi bil podlaga za bavarščino. Julia Unger je svoje izsledke raziskav govora Deutsch-Wagrama, kraja v bližini Dunaja, primerjala z izsledki dunajskega dialektologa Antona Pfalza iz leta 1910. Toliko o zgodovinski dialektologiji, ostali referati so bili posvečeni jezikovnemu stiku. Hubert Bergmann je opozoril na zbirko slovenskega narečnega besedja, ki je del arhiva slovarja bavarskih narečij v Avstriji (*Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich = WBÖ*) in ki bo v prihodnosti tudi objavljena. Gre seveda predvsem za germanizme oziroma bavarizme. Bernhard Brehmer in Biljana Golubović sta raziskala bavarsko-avstrijske narečne izposojenke v srbskem žargonu s sociolingvističnega vidika. Inessa Hellwig-Fabian je spregovorila o medsebojnih vplivih nemščine, jidiša in slovanskih jezikov v carski Rusiji, kolikor jih je danes sploh še mogoče raziskovati. Avtorica pričujočega poročila s simpozija je skušala odgovoriti na vprašanje, zakaj v Trubarjevem besedilu *Ena dolga predgovor* ne najdemo sledi bavarske labializacije $a > o$. Stanislava Kloferová je razpravljala o problematiki kalkov in ljudskih etimologij kot posledici stika nemščine in češčine na jezikovni meji. Referat Mihaele Koletnik, ki obravnava nemške in druge izposojenke v prekmurski lončarski terminologiji, je v njeni odsotnosti predstavila Alenka Valh Lopert. Mirko Križman je razpravljal o jeziku avtohtonega nemško govorečega prebivalstva v Mariboru kot o bavarskem narečju, kar se kaže na fonetični, pa tudi na morfološki in semantični ravni. Herta Maurer-Lausegger je predvajala audiovizualne posnetke dvojezičnih koroških govorcev in tako opozorila na različne probleme audiovizualne dialektologije. Anita Pavić Pintarić je preiskala kajkavski slovar varaždinskega govora (2002) in najdene nemške izposojenke obdelala s stališča njihove morfološke in semantične prilagoditve ter ugotavljala, koliko se te besede pojavljajo tudi v slovarjih hrvaškega jezika. Vodja

simpozija Heinz Dieter Pohl je predstavil najpomembnejše slovenske izposojenke v koroški nemščini, posebej s prehrabenega področja, slovensko-nemške semantične paralele po romanskem vzorcu ter sintaktične vplive slovenščine na koroško nemščino. Michael Reichmayr in Katja Sturm-Schnabl sta spregovorila o enciklopediji slovenskega jezika in literature na Koroškem (*Enzyklopädie der slowenischen Sprache und Literatur in Kärnten*), katere prvi del je že izšel (*Teil 1: von den Anfängen bis 1938*). Fritz-Peter Scherf je poročal o izsledkih raziskave severnobavarskih elementov v jeziku nemškogovorečega prebivalstva na območju Češke, ki meji na Saško, in sicer z vidika ohranjanja oziroma izginjanja teh elementov. Jožica Škofic je predstavila zanimivo tvorjenje besednih oblik z nemškim korenem/osnovo ter slovenskimi sufiksi in končnicami v govoru izvorno nemškega prebivalstva Sorice na Gorenjskem, ki je bil nazadnje popisán leta 1984. Alenka Valh Lopert je obdelala germanizme v jeziku komercialne radijske postaje Radio City Maribor z vidikov njihove slovnične prilagoditve sistemu slovenskega jezika in stilističnega označevanja teh besed v slovenskih normativnih slovarjih (SSKJ, SP). Peter Weiss je predstavil nemške izposojenke v govorih spodnje Zadrecke doline, jih razdelil po pomenskih skupinah, ter ugotavljal, da je njihov delež velik predvsem v posameznih strokovnih jezikih. Melita Zemljak Jontes je primerjala vokalne sisteme štajerskega narečja Zabukovja nad Sevnico in prleškega narečja Cerkvenjaka ter opozorila na probleme težko določljivih vokalov, kjer se pokažejo prednosti in slabosti slušne ter instrumentalne analize glasov. Rezultate je primerjala tudi z izsledki raziskav slovenskega narečnega gradiva na avstrijskem območju. Zinka Zorko je spregovorila o nemških izposojenkah v strokovnem izrazju s področij gozdarstva, lesarstva in gradbeništva, in sicer na primeru remšniškega narečja (koroška narečna skupina).

Sekcija za narečno literaturo je prispevala dva referata: Hans Göttler je razpravljal o pojmih afirmativne ter kritične narečne lirike na primeru pesmi iz spodnje Bavarske (Niederbayern), Peter Porsch pa je primerjal situacijo narečne literature na Saškem po 1990 s tisto v Avstriji.

Za konec naj omenim še prispevke, ki se zaradi svoje vsebinske raznolikosti niso uvrstili v nobeno od sekcij. Stefan Kleiner je predstavil raziskovalni projekt, v okviru katerega se raziskuje regionalne variante sodobne standardne nemščine. Peter Mauser je problematiziral razmerje med severnimi in južnimi narečji dežele Salzburg z vidika prilagajanja standardni nemščini, oziroma medregionalni pogovorni nemščini. Anthony R. Rowley je kritično ovrednotil tezo Heriberta Illiga o t. i. fantomski dobi starovisokonemške literature med 614 in 911, ki naj sploh ne bi obstajala. Hans Helmut Stoiber je razpravljal o problemih zapisovanja narečnih besedil. Skupina štirih raziskovalcev je predstavila rezultate analiz narečnega besedila iz korpusa spontanih pogovorov bavarskega narečnega atlasa: Rüdiger Harnisch je osvetlil vidik besedilne makrostrukture in razvijanja teme, Günter Koch vidik intonacije pri vsebinskih poudarkih in ustvarjanju napetosti, Ulrike Krieg-Holz vidik diskurzivne funkcije členkov in Igor Trost vidik uporabe preteklih časov. Nicole Eller je poročala o projektu »Naselbinska imena Bavarskega gozda in sosednjega Böhmerwalda« (*Siedlungsnamen des Bayerischen Waldes und des angrenzenden Böhmerwaldes*), katerega cilj je raziskati valove naseljevanja nemškega ter češkega prebivalstva ter etimološko razložiti ta naselbinska imena. Astrid Christl, Nicole

Eller in Alfred Wildfeuer so predstavili še živa bavarsko-češka narečja potomcev izseljencev iz Bavarskega gozda (Bayerischer Wald) in Böhmerwalda v Kansas (ZDA) s sociolinvističnega vidika in z vidika jezikovnega stika.

Mednarodno atmosfero simpozija so poleg mednarodne udeležbe (Nemčija, Avstrija, Slovenija, Madžarska, Češka, Velika Britanija in Hrvaška) pričarali tudi Herta Maurer-Lausegger, ki je slovenske prispevke konsekutivno prevajala v nemščino, da bi jih razumelo čimveč udeležencev, moški pevski zbor, ki je pri skupni večerji v prostorih Mohorjeve družbe pel v koroški nemščini in koroški slovenščini in seveda glavni organizator simpozija Heinz Dieter Pohl, ki je svoj odhod v upokojenski staž zaključil v duhu sožitja Slovencev in Avstrijcev, saj je v program vključil temo medjezikovnega stika, ki sicer ne spada v ožji okvir dialektologije. Simpozij se je po treh dneh referatov zaključil z izletom v Magdalensberg, kjer so si udeleženci lahko ogledali arheološke izkopenine.

Helena Smole
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Novi trg 2, 1000 Ljubljana
helena.smole@zrc-sazu.si